

תעשה לך", ודרשינן, משלך תהא [ראה לעיל דף כז ב]. ולכן ממה נפשך אינו יוצא ידי חובתו בסוכה זו.

כי אי קרקע נגזלת, שיש תורת גזל בקרקע, כמו בשאר מטלטלין העומדים בחזקת הגזולן על ידי "קניני הגזילה", הרי סוכה גזולה היא, ורבי אליעזר דרש מדכתיב "תעשה לך" למעט סוכה גזולה ושאלה, ואי נמי קרקע אינה נגזלת שלעולם ברשות בעליה היא עומדת, סוף סוף, סוכה שאולה היא, ולדעת רבי אליעזר אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו.

[נידון זה יסודו במה שנאמר בתורה (ויקרא ה כא): "נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד וכו', או מכל אשר ישבע עליו לשקר". ונחלקו בגמרא במסכת בבא קמא דף קיז ב כיצד נדרש פסוק זה: יש שדרש ב"ריבוי ומיעוט וריבוי", דקיימא לן שכוונת הכתוב לרבות

דהרי מעיקרא קודם שנאגד ההדס עם שאר המינים הוה קרו ליה להדס "אפא", והשתא מאחר שנאגד עם שאר המינים

ל'א-א הוה קרו ליה הושענא?!

מתרצת הגמרא: מעיקרא נמי [אף קודם שנאגד] לאפא, הושענא קרו ליה, על שם שרגילים לאגדו כהושענא בחג.

תנו רבנן: סוכה גזולה, והמסכך ברשות הרבים שגזול את הילוך הרבים, רבי אליעזר פוסל מטעם שיתבאר בסמוך, וחכמים מכשירין.

אמר רב נחמן: מחלוקת רבי אליעזר וחכמים, היא רק בשתוקף את חבירו והוציאו מסוכתו של הנגזל הבנויה בקרקעו של נגזל, (20) ורבי אליעזר לטעמיה, דאמר: אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו אף כששאלה ממנו. (21) דכתיב, "חג הסוכות

ויש שפירשו באופן אחר: בגזילת סוכה לא שייך פסול מצוה הבאה בעבירה, היות ופסול זה נאמר רק במצוה שבאה לרצות, כמו שופר שבא לזכרון לפני ה', ולולב שבא לעצור טללים רעים, כיון שבאה המצוה לרצות אין לקיימה בעבירה שאין קטיגור נעשה סניגור. אבל בשאר מצוות לא שייך פסול זה. ובריטב"א דחה דבריהם, שהרי בירושלמי [שבת יג ג] חששו למצה של טבל ומצה גזולה משום מצוה הבאה בעבירה אף שלא באה מצוה זו לרצות.

ובמאירי כתב דבסוכה לא שייך פסול מצוה הבאה בעבירה, לפי שאינו משתמש לקיום המצוה בגוף הסוכה שאינו אלא יושב בתוכה.

21. מבואר לפי דבריו, כי מה שפסל רבי

20. בכפות תמרים הקשה: מדוע נקטה הגמרא שתקף את חבירו והוציאו מסוכתו, הרי אף אם רק נכנס לסוכת חבירו על כרחו ולא הוציאו משם, יפסול רבי אליעזר מדין סוכה גזולה או שאולה, ולרבנן כשרה משום שקרקע אינה נגזלת, ושאלה כשרה, ואפילו לא היה חבירו שם אלא שנכנס לתוכה שלא מדעתו יפסול רבי אליעזר?!

ותירץ, דקא משמע לן שאף כאשר תקף את חבירו והוציאו מן הסוכה מכשירים רבנן, ולא פסלוה משום מצוה הבאה בעבירה. והטעם, הואיל ופסול מצוה הבאה בעבירה הוא רק כאשר קנה את הסוכה מחמת גזלתו. אבל אם לא הועילה לו הגזילה כלום יצא ידי חובתו, וכן כתב הריטב"א.

ואילו רבנן לטעמייהו אזלי, דנחלקו על שיטת רבי אליעזר ואמר: **אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חברו** השאולה לו, ואף נחלקו על רבי אליעזר גבי גזל קרקע וסברו שקרקע אינה נגזלת, וממילא יוצא אדם ידי חובתו בסוכה זו הואיל וסוכה שאולה היא. (22)

אבל אם גזל עצים ופיכך בהן את סוכתו, דברי הכל אין לו לנגזל אלא דמי עצים בלבד, ואילו גוף העצים נקנים לגזלן בשינוי

הכל, לומר, שדיני גזילה נאמרו בכל סוגי הגזלות מלבד שטרות. ולדבריו גם בגזילת קרקע יש תורת גזל. ויש שדרש את הפסוק ב"כלל ופרט וכלל" דקיימא לן שכונות הכתוב לרבות כל מה שדומה לפרט – למעט קרקעות עבדים ושטרות].

ואף שרבי אליעזר סבר שם להדיא כי יש תורת גזילה בקרקע, רצתה הגמרא ליישב דבריו בכל ענין, שאף אילו היה סובר קרקע אינה נגזלת מכל מקום אינו יוצא בה ידי חובתו עד שתהיה שלו לגמרי.

רשות לבנותה שם נחשבת היא כאילו אינה שלו, שהרי מדיני ממונות אין בידו לבנותה, ובמעשה דספר נחמיה איירי שנתנו רשות זה לזה לעשות סוכות ברשות הרבים, וראה עוד אריכות בזה בילקוט מפרשים.

22. כמו כן היה ניתן לפרש, שרבי אליעזר לטעמו דאמר קרקע נגזלת והרי היא כשאר מטלטלין העומדים ביד גזלן אחר יאוש הבעלים, ורבנן לטעמייהו דאמרי קרקע אינה נגזלת ושאולה היא, ויוצא אדם ידי חובתו בסוכתו של חברו.

אלא שאם היה אומר כן, היה משמע שרבי אליעזר מודה לחכמים שסוכה שאולה כשה, ורק סבר שגזולה אינה כשאולה, ואנן קיימא לן לעיל דף כז ב שאף בשאולה פסל רבי אליעזר, שכך דרש: "חג הסוכות תעשה לך" – משלך תהא. והיינו שדין "לכם" נוהג בסוכה ככלולב, ולכן אמר לה רב נחמן: ממה נפשך – אף אילו היה סובר רבי אליעזר כרבנן שקרקע אינה נגזלת, אפילו הכי היה פוסלה משום שאינה "לכם", רש"י.

והקשה הכפות תמרים: אף אם קרקע אינה נגזלת, מדוע נחשבת היא כסוכה שאולה, הרי

אליעזר במסכת ברשות הרבים הוא אף אילו היו נותנים לו רשות לעשות שם סוכתו. והקשו האחרונים, ממה שנאמר בנחמיה [ח טז]: "ויעשו להם סוכות וכו', ובחצרות בית האלוהים, וברחוב שער המים", הרי שעשו סוכות ברשות הרבים!?

ובספר יד דוד תירץ, דבית דין זיכו להם מקומות אלו לצורך בנית הסוכה, ומהני מדין הפקר בית דין הפקר. [וראה ילקוט מפרשים לעיל דף ל שהארכנו בדבר זה, האם הפקר בית דין מועיל גם להקנות או רק להפקיע זכות הבעלים. אמנם יתכן שאף אם הפקר בית דין מועיל רק להפקיע זכות הבעלים, מכל מקום אחר שבטלה זכותם בקרקע זכה בה בעל הסוכה בקנין חזקה על ידי גדירת המקום לסוכה].

ובחזון איש [בבא קמא סימן טז ס"ק יט] כתב, כי גם רבי אליעזר הפוסל סוכה שאולה לא אמר כן אלא כשקורות הסוכה או הסכך אינם שלו. אבל כשעשה סוכה משלו על קרקע חברו לא פסל רבי אליעזר, היות והקרקע אינה חלק מגוף הסוכה, ודי בזה שירשהו לבנותה שם. מיהו כשלא נתן לו חברו רשות לבנות שם, שכל קיום הסוכה הוא בגזל מחמת שעומדת היא על קרקע גזולה, פסל רבי אליעזר. כיון שאין לו

מדרקתני בברייתא: "סוכה גזולה והמסכך ברשות הרבים", ומשמע, שהנידון של סוכה גזולה הוא **דומיא** דהמסכך ברשות הרבים: מה המסכך ברשות הרבים **קרקע לאו ידיה הוא**, אף **סוכה גזולה נמי מיירי דלאו קרקע ידיה הוא**, והיינו שתקף את חבירו והוציאו מסוכתו העשויה בקרקעו.

ההיא **סבתא** שגזלו ממנה עבדי ריש גלותא עצים וסיככו בהם סוכתו של ריש גלותא, **דאתאי לקמיה דרב נחמן**, אמרה ליה לרב נחמן: **ריש גלותא וכולהו רבנן דבי ריש גלותא בסוכה גזולה הווי יתבי!**

מעשה ושינוי השם והרי היא שלו לגמרי.⁽²³⁾ או יש לפרש באופן אחר: שמשום תקנת השבים פטרו חכמים את הגזולן מלסטור בנינו ולהשיב את הגוף העצים לבעלים כדי שלא ימנע מלשוב בתשובה.⁽²⁴⁾

ומוכיחה הגמרא: **ממאי** דפליגי רבי אליעזר וחכמים בשתי הלכות אלו — בגזילת קרקע ובפסול סוכה שאולה, שמא נחלקו בגזול עצים ועשה מהם סוכה, ומחלוקתם היא בדין שינוי מעשה או בתקנת השבים,

כמו שמשמע בהמשך הגמרא, דהטעם שרשאי הגזולן להותיר בידו את העצים הגזולים ולשלם דמיהם בלבד הוא משום תקנת השבים, ולכן הוכיח מכאן שאין הלכה כרבי שמעון בר יוחאי הפוסל לולב הגזול משום מצוה הבאה בעבירה, שאם כן תפסל סוכה זו שאף היא בעבירה באה לידו.

וברמב"ם במלחמות דחה ראיתו, דבלולב שלא זכה בו הגזולן ומחוייב בהשבתו, אינו רשאי לעכבו בידו ולקיים בו מצותו דמצוה הבאה בעבירה היא. אבל בסוכה זו שכבר זכה בה משום תקנת מריש ובטל חיוב השבתה שוב אינה מצוה הבאה בעבירה, שהרי עתה בהיתר היא נמצאת בידו.

אמנם לשיטת רש"י בלאו הכי אין להוכיח מכאן כלל, כיון שנעשה שינוי בידו ופנים חדשות באו לכאן שוב אין זה החפץ הגזול, ולא שייך לפוסלה משום מצוה הבאה בעבירה. ובפסקי הרי"ד כתב עוד יותר, שגם אם אין שינוי זה חשוב דיו לקנות, ומה שאינו חייב להשיב את העצים הוא רק משום תקנת השבים, עדיין לא שייך לפוסלה משום מצוה הבאה בעבירה, היות ומתקנת השבים החשיבה חכמים כשינוי מעשה,

נכנס לתוכה על כרחו של בעלים, וקיימא לן דשואל שלא מדעת גולן הוא, כמבואר בבבא מציעא מא א ומד א, ובבבא בתרא פח א, וכן פסק בשולחן ערוך חושן משפט סימן קפח, והיינו שאין החפץ נידון כשואל מחמת זה שלא קנאו הגזולן, אלא כדי שיחשב כשואל צריך שיתרצה הבעלים להשאילו ל?!

23. ומה שאמרו לעיל דף כז ב: מודים חכמים לרבי אליעזר בסוכה גזולה שהיא פסולה, לא איירי בגזול סוכה המחוכרת לקרקע — שאינה נגזלת, ולא בגזול עצים וסיכך בהם — שכבר זכה בהם על ידי שינוי או תקנת מריש, אלא איירי בגזול סוכה העשויה בראש העגלה ובראש הספינה, שהרי היא כמטלטלין ויש בה תורת גזילה. ולא שייך לפוטרו משום שינוי או תקנת השבים, לפי שלא עשה בה מעשה ולא טרח בה כלל, ולכן גזולה היא לדברי הכל ופסולה, רש"י.

24. כן הוא הפירוש לשיטת רש"י, שמשני טעמים קונה הגזולן את העצים: שינוי מעשה, ותקנת השבים. אבל בעל המאור נקט בפשיטות

צווחה ששייבו לה עצים אלו שגזלו ממנה, ולא אשנה בה רב נחמן.

אמרה ליה ההיא סבתא לרב נחמן: **איתתא** [אשה] שבת גדולים היא, דהוה ליה **לאבוהא** דהיינו לאברהם אבינו שהיא מצאצאיו, **תלת מאה ותמני פרי עבדי**, כדכתיב [בראשית יד יד]: "וישמע אברם כי נשבה אחיו, וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלוש מאות", **צווחא קמייכו ולא אשנחיתו בה?**

אמר לחו רב נחמן: פעיתא היא דא [קולנית היא זן], **ואין לה אלא דמי עצים בלבד.** (25) כלומר, אין עבדי ריש גלותא מחוייבים לסתור הסוכה ולהשיב לה את גוף העצים שגזלוה, אלא ישיבו לה את דמיהם בלבד. והטעם הוא, משום "תקנת מריש", שתקנו חכמים לגזלן שגזל מריש [קורה] וקבעו בראש גגו, שאין צריך הגזלן לסתור בנינו ולהשיב את המריש עצמו אלא נותן לנגזל את דמיו משום "תקנת השבים", שאם נכופו

להשיב את הקורה שגזלו ימנע מלשוב בתשובה. ועל כן כבר זכו בני ריש גלותא בגוף העצים ויוצאים ידי חובתם בסוכה זו לכולי עלמא.

אמר רבינא: האי כשורא דמטללתא [קורה שננתה בראש גגו לצל] **דגזולה, עבדי ליה רבנן תקנתא,** שיתן הגזלן את דמיה ולא את הקורה עצמה, **משום תקנת מריש.**

והיינו, שלא נאמר היות וסוכה זו בנין עראי היא ואין זה הפסד מרובה לסותרה, יסתור סוכתו וישיב לו את הקורה עצמה, אלא גם בסוכה נאמרה תקנת מריש, דמשום שנצרכת היא לו לקיום מצותו עשאוה חכמים כבנין של קבע שאינו צריך לסותרו משום תקנת השבים.

ומקשה הגמרא: מאי קא משמע לן בכך שגם בסוכה נאמרה תקנת השבים, **פשיטא** הוא, כי **מאי שנא** מההיא דאמרן לעיל שאם

וכאילו אין החפץ הגזול לפנינו. [ועוד האריכו רבות בראשונים ובאחרונים מדוע לא שייך בסוכה פסול מצוה הבאה בעבירה, ראה ילקוט מפרשים לעיל ט א וברף ל א].

ובתוספות [ד"ה אבל גזל עצים] תמהו על דברי רש"י: היאך פירש שקונה הגזלן את העצים בשינוי מעשה, הרי שינוי החוזר לברייתו הוא, ואינו קונה אלא מדרבנן משום תקנת השבים, כמבואר בגמרא ריש פרק הגזול?!

25. כתב המאירי: כל שקנה את העצים אם בשינוי מעשה אף בלא יאוש, ואם בשינוי השם וביאוש, או מפני תקנת השבים, כגון שחיבר קורה זו בקרקע ונתחייב בדמים, יש אומרים שיוצא הוא אף בשלא פרע את הדמים. והיינו

שכל זמן שיפרע יוצא הוא ידי חובתו למפרע [אבל אם לעולם לא יפרע איגלאי מלתא שמעולם לא יצא ידי חובתו בסוכה זן], ואפשר שאף אם לא יפרע דמיהם יצא ידי חובתו והלה יתבענו לבית דין שישלם לו מעותיו אם ירצה.

ויש הסוברים שכל זמן שלא פרע הגזלן דמיהם אינו יוצא ידי חובתו, ואף עבדי ריש גלותא רוצים היו ליתן לאשה דמי העצים ולא רצתה ליטול, לפי שצווחת היתה שיתנו לה את העצים גופם, עד כאן דבריו.

והוסיף, כי בלשון הגמרא משמע כשיטה ראשונה, שאמר רב נחמן: "אין לה אלא דמי עצים", ומשמע שלא נפרעה עדיין. ומכל מקום מבואר בדבריו, כי אם רצה הגזלן לשלם דמיהם ולא נטל ממנו הבעלים, יוצא בהן הגזלן ידי

ואי חברו הגזלן לאותה קורה **בטינא** [בטיט], הרי היא כשאר בנין של קבע, ואפילו לאחר שבעה ימי החג נמי יהיב ליה דמי, ואינו מחוייב ליתן לו את הקורה עצמה.

תנא: לולב היבש פסול, ורבי יהודה מכשיר.

אמר רבא: מחלוקת בלולב. דרבנן סברי: מקשינן לולב לאתרוג, מה אתרוג בעי [צריך] שיהיה "הדר", שנאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וכו'", אף לולב הסמוך לו בפסוק בעי שיהיה "הדר". ורבי יהודה סבר, לא מקשינן לולב לאתרוג. כלומר, לו נמסר לנו מפי חכמים שנסמכו אתרוג ולולב בפסוק כדי להקישם זה לזה. [ומעצמו לא דרש סמיכות זו, לפי שמלבד קל וחומר אין אדם דורש מעצמו בי"ג מידות שהתורה נדרשת בהן]. אבל באתרוג דברי הכל "הדר" בעינן, שהרי לגבי אתרוג מפורש הדבר בפסוק.

גזל עצים וסיכך בהם סוכתו אין לו אלא דמיהם?!

מבאר הגמרא: מהו דתימא: דוקא בעצים נאמרה תקנה זו היות ושכיחי הן, ומצויין לקנותם בשוק, ויכול הגזל ליטול דמים שקיבל ולקנות בהם עצים אחרים,

אבל האי כשורא דמטללתא לא שכיחא כל כך לקנותה בשוק בדמים כסתם עצים, ולפיכך סברה הגמרא: אימא לא יחזיר דמים בלבד, אלא מחוייב הוא לסתור סוכתו וליתן לו את הקורה עצמה, קא משמע לן שאפילו בכהאי גוונא מחזיר דמיה בלבד.

והני מילי, כשתובעו הנגזל בגו [בתוך] שבעה ימי החג, שנצרכת לו הסוכה לקיום מצותו. אבל אם תבעו לבתר [לאחר] שבעה, או שמתרצה הנגזל להמתין עד אחר שבעה, (26) הדר הקורה בעיניה כיון שלא יפסיד כלום אם יסתור סוכתו.

הריטב"א למה שכתב רש"י שהמצוה מחשיבה את הסוכה כבנין של קבע כל שבעה, ולכך זוכה בהן גזלן משום תקנת השבים. אבל בשאר ימות השנה שבנין עראי הוא אין הגזלן זוכה בעצים לפי שאין טורח גדול לסותרה. ודקדק מכאן הריטב"א, כי דוקא אם שילם לו הגזלן תוך שבעה שבנין קבע הוא, וזה בהן ואינו מחוייב לו אלא דמים. אבל אם שהה מלשלם לו עד אחר שבעה שהסוכה חוזרת ונידונת כבנין עראי, צריך להחזיר לו גוף העצים ואינו נפטר בדמים. ועל זה הוקשה להריטב"א מהמעשה ברב נחמן, ששם מדובר שלא נתנו לה דמים עד אחר החג ואפילו הכי זכו בגוף העצים.

ובערוך לנר שם דקדק מהרמב"ם [הלכות

חובתו לכולי עלמא אף שעדיין לא שילם דמיהם, ועיין בכל זה באריכות בילקוט מפרשים.

26. כן כתב הריטב"א, דהיינו שלא קבל ממנו הנגזל בבית דין עד אחר החג, או שרוצה להמתין לאחר החג, או שלא נתכוון הגזלן לזכות בהן עד אחר החג. אבל אם נתכוון הגזלן לזכות בהן קודם החג אלא שלא נתן לו דמיהם, וזה בהם ואינו חייב לו אלא דמים, כמבואר במעשה רב נחמן שלא חייבם לשם אלא דמים אף שעדיין לא פרעו לה מעותיה, והוסיף: "ודלא כפירוש רש"י".

ובערוך לנר נתקשה, מה מצא הריטב"א בפירוש רש"י שלא כדבריו, ופירש, דכוונת

מקשה הגמרא: **ובלולב לא בעי רבי יהודה הדר?**

והתנן: **אין אוגדין את הלולב**, כלומר, את שלושת המינים — לולב הדס וערבה **אלא במינו**, דברי רבי יהודה. **מאי טעמא?— לאו, משום דבעי הדר**. ואין זה נאה לאוגדו במינים אחרים?

והתנן במשנתנו גבי לולב שנפרדו עליו, רבי יהודה אומר: **יאוגדנו מלמעלה. מאי טעמא, לאו, משום דבעי רבי יהודה הדר גם בלולב?** (27)

דוחה הגמרא: **לא**, אין זה טעם הפסול, והראיה דהא אמר רבא: **דאפילו בסיב הגדל סביבות הדקל כעין לולבי גפנים, ואפילו בעיקרא דדיקלא** דהיינו קליפת הדקל אוגדים אותו, אף שאינם דומים במראיהם ללולב, אוגדים את הלולב, הרי שעיקר הקפידא שיהיה האגד ממין הלולב ולא מחמת מראהו, אם כן ודאי אין טעם הפסול משום הדר. **ואלא מאי טעמא דרבי יהודה הפוסל התם** אגד שאינו ממין הלולב,

דוחה הגמרא: **לא**, לעולם לא נאמר דין הדר בלולב, ומה שהצריך רבי יהודה בלולב שנפרדו עליו לאוגדו מלמעלה, היינו כדקתני **טעמא בכרייתא: רבי יהודה אומר משום רבי טרפון**: נאמר בקרא **"כפת תמרים"**, ולמדו מכאן חכמים כי צריך שיהיה הלולב **כפות** [לשון אגוד וקשור, כדמצינו במסכת מכות כב ב: כופת שתי ידיו על העמוד], ולפיכך **אם היה פרוך יכפתנו**.

משום דקא סבר, **לולב צריך אגד**, לכן גם האגד עצמו הוא חלק מן המצוה, **ואי מייתי לאותו אגד ממינא אחרינא** אם כן הוה לחו **חמשה מינין** בקיום המצוה ועובר ב"בל

שבה הגמרא ומקשה: **וכי לא בעי רבי יהודה הדר בלולב?**

האם צריך שיהיה הלולב הדר, דלכולי עלמא נאמר דין זה, אלא שנחלקו האם נפרדו עליו הוי הדר או לא, דרבי יהודה מחמיר בדין הדר וסבר שיש לאוגדו מלמעלה.

והקשה עוד: מדוע כה פשוט לגמרא שלדעת רבי יהודה אם לא אגדו פסול אפילו דיעבד, שמא אף רבי יהודה לא הצריך אגד אלא לכתחילה. אבל בדיעבד מודים הכל שאין ההדר מעכב?!

מחדש הכפות תמרים: כיון שאף תנא קמא נקט בלשונו "ושנפרדו עליו כשר", משמע שאף הוא לא הכשיר לולב זה אלא בדיעבד, וממילא רבי יהודה המחמיר יותר פסל אפילו דיעבד. עוד הקשה: מלשון הגמרא משמע שכל הקושיא נובעת רק מדברי רבא, שאמר: מחלוקת

גולה פרק א הלכה ה' כשיטת הריטב"א, שכתב: "אפילו גזל קורה ועשה אותה בסוכת החג ובא בעל הקורה לתובעה בתוך החג, נותן לו דמיה". ומשמע, שהעיקר תלוי בזמן התביעה ולא בזמן התשלום. והעיר שם, דמלשון הטרור משמע שאפילו תבעו קודם החג זכה הגזלן בעצים, ולא כמשמעות לשון הרמב"ם שרק אם תבעו תוך החג זכה.

27. הקשה בכפות תמרים: לסברת המקשן שצריך לאוגדו מלמעלה משום "הדר", ולא משום שלולב צריך אגד, אם כן מדוע הכשירו חכמים בנפרדו עליו ולא הצריכו אפילו לאוגדו, ואילו בלולב יבש פסלו משום "הדר"? ותיקן, לדעת המקשן לא נחלקו חכמים ורבי יהודה

רבי יהודה אומר: אף היבשין כשרים בדיעבד.

ואמר רבי יהודה להוכיח את דבריו: מעשה

בבני כרכין שאינם דרים במקום פרדסים זא-ב ואין הדקלים מצויים להם, שהיו מורישין את לולביהן לבני כניהן. הרי שסברו שלולב היבש כשר, (28) שהרי ודאי לא היו לולביהם נשמרים בלחלוחיתם שנים כה רבות.

אמרו לו חכמים: משם ראייה? אין שעת הדחק ראייה. כי אפשר שלא עשו כן אלא לזכר בעלמא שלא תשכח תורת לולב מישראל. (29)

קתני מיהת, רבי יהודה אומר: אף יבשין כשרין.

תוסיף. [כלומר, למאן דאמר לולב אין צריך אגד אין האגד חלק מגוף המצוה, ולכן אף שהוא ממין אחר אינו עובר ב"בל תוסיף", כיון שאיסור בל תוסיף נאמר רק כאשר בא לקיים המצוה יותר ממה שציוותה תורה, כגון חמשה חוטים בציצית. אבל בדברים שאינם מענין המצוה, לא שייך איסור בל תוסיף].

ובאתרוג מי בעי רבי יהודה הדר?

והתניא: ארבעת מינין שבלולב, כשם שאין פוחתין מהן — כך אין מוסיפין עליהן.

לא מצא אתרוג, לא יביא לא פריש [חבוש] ולא רמון ולא דבר אחר [להלן יתבאר מה חידוש יש בדין זה].

ארבעת המינים אלו הם כמושיין [שיבשו מעט אבל נותרה בהם מעט לחלוחית], כשרין. אבל יבשין — פסולין.

רבי יהודה לאוגדו משום הדר, אלא מחמת שלולב צריך אגד.

28. מכאן הוכיח הראב"ד את שיטתו שלולב היבש פסול כל שבעה, שאם לא כן מה ראייה מביא רבי יהודה מבני כרכין, שמא בשביל שאר ימי החג עשו כן, שאם לא ימצאו לולב ליום הראשון יצאו לכל הפחות ידי חובתם בשאר ימים.

והרמב"ן במלחמות דחה ראיתו, וכתב, שלא היתה ראית רבי יהודה מזה שהנחילום לבניהם, כי שמא הנחילום כדי לעשות מהן חבלים וקופות, אלא הוכיח מן היורשים עצמם שנטלו לולבים אלו ויצאו בהם ידי חובתם בחג, ונתבארו הדברים לעיל במשנה.

29. נחלקו הראשונים, האם כוונת הגמרא לומר

בלולב אבל באתרוג דברי הכל הדר בעינן, וצריך עיון, מדוע לא הקשו סתירה בעצם דברי רבי יהודה, שבברייתא הכשיר לולב יבש ומשמע שאין צריך הדר בלולב, ואילו במשנתנו הצריך בלולב שנפרדו עליו לאוגדו מלמעלה, ובפשטות הטעם משום הדר?!

וכתב לבאר, שהמקשן סבר שלעולם לדעת רבי יהודה בעינן הדר בין בלולב בין באתרוג, ומה שהכשיר רבי יהודה לולב היבש הוא משום שסבר כי אף יבש הדר הוא. אבל נפרדו עליו שאינו הדר פסול. אבל אחר ששמע דברי רבא המחלק בין אתרוג ללולב לענין יבש, למד דודאי יבש אינו הדר, שעל כן פסל רבי יהודה אתרוג היבש, וממילא מה שהכשיר לולב היבש הוא משום דלא בעינן הדר בלולב, ועל כן הקשה מדוע הצריך רבי יהודה בלולב שנפרדו עליו לאוגדו מלמעלה. ותירצו בגמרא, שלא הצריך